

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH DOTYCZĄCYCH OŁTARZA GŁÓWNEGO W KOŚCIELE P.W. ŚW. JAKUBA APOSTOŁA W WIĘCŁAWICACH STARYCH

opr.: Marek Sawicki

Joanna Sawicka- Jaskot

KRAKÓW 2024 r.

SPIS TREŚCI

Strona

Karta tytułowa obiektu	2
Historia obiektu.....	3
Opis inwentaryzacyjny	3
Stan zachowania	6
Wnioski i założenia konserwatorskie	10
Uwagi wstępne.....	10
Założenia ogólne.....	11
Postępowanie konserwatorskie	12
Proponowane działania konserwatorskie	16
Dokumentacja fotograficzna	19

KARTA IDENTYFIKACYJNA ZABYTKU I DOKUMENTACJI KONSERWATORSKIEJ

Tytuł obiektu :	Ołtarz główny w kościele pw. św. Jakuba Apostoła
Adres :	Parafia rzymsko-katolicka p.w. św. Jakuba Apostoła, ul. św. Jakuba 105, 32-091 Więclawice Stare
Wpis do rejestru:	A-181
Czas powstania:	I połowa XVIII wieku
Materiał i technika:	Ołtarz wykonany z drewna iglastego i liściastego łączonego za pomocą łączы stolarskich, kołków drewnianych, gwoździ, polichromowany. Złocenia i srebrzenia z efektem na mat i poler wykonane w technice na pulment z użyciem złota i srebra płatkowego. W polu centralnym oraz w zwieńczeniu znajdują się barokowe obrazy wykonane techniką olejną. Rzeźby wykonane z drewna, złożone, dwie częściowo polichromowane.
Właściciel:	Parafia rzymsko-katolicka p.w. św. Jakuba Apostoła w Więclawicach Starych
Opracowanie:	Marek Sawicki, Pracownia Konserwacji Dziel Sztuki i Zabytków KONSART. 31-116 Kraków, ul. Studencka 7a/6 tel. 606-169-889. e- mail: konsaw@poczta.onet.pl Pracownia Konserwacji i Restauracji Dziel Sztuki oraz Zabytków Joanna Sawicka-Jaskot, 31-116 Kraków, ul. Studencka 7a/6, tel. 793-655-253.

HISTORIA OBIEKTU

Pierwszy kościół parafialny w Więclawicach Starych powstał w XIV wieku. Obecna świątynia pochodzi z ok. 1748 r, zakrystia pochodzi z 3 ćwierci wieku XIX. Budynek przechodził prace remontowe w 1868 oraz 1926 roku. Ołtarz główny datowany jest na I połowę XVIII wieku, wydaje się, że figury św. Stanisława oraz św. Wojciecha są późniejsze, najprawdopodobniej dodano je w XIX wieku. Ołtarz został poddany kompleksowym pracom konserwatorskim w 1998 roku. Obraz przedstawiający św. Jakuba był odnowiony w 1943 roku, wówczas wykonano dublaż na nowe wzmacniające lniane podobrazie.

OPIS IKONOGRAFICZNY

Ołtarz pochodzący z XVIII wieku wykonany w stylu rokokowym. Drewniany, malowany na kolor kości słoniowej (rekonstrukcja oryginalnej kolorystyki wykonana na podstawie badań sondażowych w 1998 r.), z elementami złożonymi złotem oraz srebrem płatkowym, 3 osiowy (oś centralna najwyższa i najszersza). Po obu bokach znajdują się drzwiczki, przez które można przejść na tył ołtarza. Flankowane kanelowanymi pilastrami, nad nimi znajdują się zwieńczenia na których ustawione są figury świętych Stanisława i Wojciecha.

W ołtarzu umieszczony jest barokowy, olejny obraz malowany na płótnie. Przedstawia św. Jakuba w otoczeniu aniołów. Utrzymany w ciemnej kolorystyce, brązów, czerwieni, błękitu.

W centrum kompozycji znajduje się św. Jakub ubrany w niebieską szatę oraz czerwony płaszcz. Jego twarz w ujęciu $\frac{3}{4}$ zwrócona jest w lewą stronę.

Nad głową znajduje się malowany żółcenią nimb. W lewej dłoni trzyma księgę, prawą unosi w geście błogosławieństwa. Nad świętym unosi się aniołek, spowity w rozwianą, białą szarfę.

W prawej ręce trzyma wieniec laurowy, w lewej zaś palmę męczeństwa. W tle (do wysokości pasa postaci św. Jakuba) malowane są skłębione, ciemne chmury, w których ukazane są trzy głowy aniołków.

Za świętym rozciąga się górzysty krajobraz, po lewej stronie namalowana jest panorama miasta (Saragossy), po prawej postać klęcząca przed figurą Matki Boskiej umieszczonej na kolumnie.

Na pierwszym planie, w narożach obrazu namalowane są dwa aniołki.

Aniołek znajdujący się na prawo (patrzac na wprost) przedstawiony jest w pozycji stojącej, w ujęciu bocznym, owinięty czerwoną tkaniną. podaje świętemu ciemną szatę (?) i kapelusz ozdobione muszlami. Aniołek namalowany w lewym, dolnym rogu, przedstawiony jest w pozycji półleżącej, patrzący na widza. Za odzienie służy mu luźno zarzucony pas płótna, w lewej ręce trzyma miecz, w prawej tykwę zawieszoną na kiju.

Obraz ujęty jest w złożoną oraz srebrzoną drewnianą, profilowaną ramę. Górna część ramy ma kształt łuku nadwieszzonego. W polach nad obrazem umieszczono dwie drewniane, złożone aplikacje o charakterze wici roślinnej połączonej z ornamentem rocaillowym. Część z obrazem jest cofnięta, po bokach wystające pilastry o kanelowanych trzonach. Głowice pilastrów gładkie, przedzielone od trzonów profilowanym gzymsem.

Nad głowicami znajduje się profilowany, złożony gzymś.

Powyżej przerwany przyczółek, na nim siedzą symetrycznie umieszczone rzeźby złożonych aniołków.

W linii fryzu umieszczona jest złożona, podłużna rocaillowa aplikacja.

W zwieńczeniu ołtarza umieszczony jest obraz olejny wykonany na płótnie przedstawiający św. Teklę.

Święta ukazana jest do pasa, odziana w niebiską suknię i jasnoróżowy płaszcz. Przechyliła głowę w stronę prawego ramienia i wznosi oczy ku niebu. Ma ciemne falujące włosy, jej głowę otacza nimb. W prawej dłoni trzyma brązowy krzyż, pod lewą pachą księgę. W tle za świętą kłębią się chmury. Obraz ujęty jest w rokokową, złożoną ramę, zdobioną rocailowym ornamentem.

Po bokach obrazu głównego, w dolnej części nastawy ołtarzowej znajdują się rzeźby przedstawiające św. Piotra i św. Pawła. Figury wykonane są z drewna, w całości złożone (z wyjątkiem srebrzonego miecza św. Pawła). Umiejscowione są symetrycznie. Przedstawienie św. Piotra znajduje się po lewej stronie (patrząc na wprost), św. Pawła na prawo. Święci przedstawieni są jako starsi, brodaci mężczyźni, odziani w długie szaty, trzymający w dłoniach swoje atrybuty-św. Piotr pęk kluczy, św. Paweł miecz.

Rzeźby przedstawiające świętych Wojciecha oraz Stanisława posadowione są symetrycznie nad bocznymi drzwiczkami, stanowiącymi przejście za ołtarz. Są umieszczone na postumentach, dużo wyżej niż postaci świętych Piotra i Pawła. Odmienność stylistyczna sugeruje, że figury powstały dużo później niż ołtarz, wydaje się, że pochodzą z wieku XIX. Karnacje oraz włosy są polichromowane, szaty i atrybuty złożone oraz srebrzone. Św. Wojciech znajduje się po lewej stronie (patrząc na wprost), św. Stanisław na prawo. Obaj święci przedstawieni są w randze biskupów. Ubrani w złożone infuły, trzymający w dłoniach księgi i pastorały. Św. Stanisław odziany jest w ornat, św. Wojciech zaś w kapę. Suknie świętych są srebrzone, okrycia wierzchnie (kapa, ornat) złożone. U stóp św. Stanisława znajduje się przedstawiona do połowy postać Piotrowina (karnacja malowana, szata złożona).

STAN ZACHOWANIA

Wstęp

Specyfika użytkowania obiektów sakralnych oraz budownictwa drewnianego wpływa na skalę i rodzaj uszkodzeń ich wyposażenia. Wnętrza budynków drewnianych cechują duże różnice temperatur oraz wilgotności między okresem zimowym a letnim. Kościół w Więclawicach jest obiektem użytkowanym przez parafię, przed ołtarzem głównym odbywają się regularnie msze święte i nabożeństwa, co łączy się z osadzaniem zanieczyszczeń na powierzchni ołtarza związanym z paleniem świec, uszkodzeniami mechanicznymi dolnych partii szafy ołtarzowej, chwilowymi zmianami temperatur podczas uruchamiania ogrzewania na czas obrzędów religijnych (promienniki ciepła znajdują się po bokach prezbiterium).

Podczas oględzin kościoła nie stwierdzono uszkodzeń powstałych na skutek działania wilgoci, które były by świadectwem na nieszczelność pokrywy dachowej lub okien. Nie zauważono wykwitów grzybów, pleśni, ani wykwitów soli na mensie ołtarzowej.

Obiekt w całości został poddany kompleksowym pracom konserwatorskim w latach 90 XX wieku. Czytając poniższy rozdział należy mieć na uwadze, że ocena stanu zachowania obiektu przeprowadzona in situ może nie być na chwilę obecną pełna. Autorzy niniejszego programu prac mają świadomość, iż ocena technologii przeprowadzonych w przeszłości zabiegów konserwatorskich, ich zakres, oraz wpływ na obiekt będzie możliwa dopiero podczas szczegółowej analizy elementów ołtarza przeprowadzonej po demontażu oraz przewiezieniu do pracowni. Istnieje podejrzenie, że obrazy mogły zostać mocno przemalowane, nie wiadomo ile oryginalnej warstwy malarskiej zostało zachowane.

Z dokumentacji fotograficznej, wykonanej 1998 roku podczas oczyszczania fragmentu obrazu głównego wynika, iż destrukcja oryginalnej warstwy malarskiej był mocno zaawansowana.

Całość szafy ołtarzowej jest pokryta nową warstwą malarską w formie monochromii wykonanej farbami olejnymi. Została ona odtworzona podczas ostatniej konserwacji na podstawie pozostałości oryginalnej monochromii.

Obraz z przedstawieniem św. Jakuba

Obraz był poddany pracom konserwatorskim w latach 40 oraz 90 XX wieku. Podczas pierwszej konserwacji wykonano dublaż na masę woskowo-żywiczną, podczas kolejnych zabiegów utrzymano ten stan, lokalnie dokonując koniecznych napraw. Stan zachowania obrazu jest zły i kwalifikuje go do podjęcia prac. Powierzchnia obrazu jest silnie zabrudzona, oryginalna kolorystyka jest mocno zakłócona przez ciemny nalot. Podczas wcześniejszych zabiegów konserwatorskich wykonano liczne retusze oraz przemalowania, których wartość artystyczna odbiega od resztek zachowanego oryginału. Nie zaobserwowano ubytków ani odprysków warstwy malarskiej. Stan zachowania oryginalnej warstwy można ocenić po usunięciu powłoki żółkniętego werniksu oraz licznych przemalowań, jednakże na podstawie dokumentacji fotograficznej z 1998 należy przypuszczać, że zachowała się ona szczątkowo. Po obu stronach obrazu przebiegają pionowe odkształcenia, najprawdopodobniej oryginalne podobrazie składa się z trzech zszytych kawałków płótna. Ponieważ od odwrocia widoczne jest płótno użyte podczas dublażu nie można obecnie ocenić jaki jest stan pierwotnego podobrazia. Odwrocie płótna dublażowego jest silnie zabrudzone nalotem kurzu, widoczne są plamy, powstałe najprawdopodobniej na skutek działania wilgoci lub przez przeziąknięcie masą dublażową.

Najsilniej zabrudzony jest dolny, doszyty fragment płótna. Stan zachowania krosien wydaje się być zadowalający, jednakże w lewym dolnym narożu zauważono destrukcję spowodowaną bytowaniem drewnojadów.

Obraz z przedstawieniem św. Tekli

Przedstawienie św. Tekli umieszczone w zwieńczeniu ołtarza utrzymane jest w stanie dobrym. Nie stwierdzono ubytków ani pudrowania się warstwy malarskiej. Powierzchnia jest przyciemniona przez nalot zanieczyszczeń, werniks żółknięty. Aktualnie nie ma dostępu do odwrocia obrazu, dlatego nie ma możliwości dokładnego ustalenia jego stanu. Obraz również poddano zabiegom konserwatorskim w latach 90 XX wieku lub wcześniej. Jednak jaki był ich rodzaj oraz zakres, nie można ocenić dopóki nie rozpocznie się badań przy obiekcie. Można przypuszczać, iż pierwotna kolorystyka przedstawienia była jaśniejsza, możliwe że warstwa malarska została poddana retuszom, prze-malowaniom, a podobrazie wzmocniono dublażem na masę woskowo-żywiczną.

Szafa ołtarzowa

Stan zachowania drewna uważa się za zadowalający. Trzeba mieć jednak na uwadze fakt, iż ocena realnych zniszczeń w chwili obecnej nie jest możliwa. Podczas wizji lokalnej skupiono się przede wszystkim na widocznych od tyłu belkach konstrukcyjnych pełniących funkcję spinającą elementy ołtarza oraz podczytujących obraz z przedstawieniem św. Jakuba oraz na odwrociu drzwiczek umieszczonych symetrycznie po obu stronach. Od frontu drewno jest w całości pokryte warstwą malarską, wykonaną w technice olejnej, przez co nie widać w jakim jest stanie. W tylnej części drzwiczek zauważono liczne uszkodzenia powstałe w wyniku urazów mechanicznych.

Widoczne są niewielkie zadrapania, zarysowania oraz ubicia. Belki konstrukcyjne są miejscowo uszkodzone przez drewnojady, w ubytkach drewna widoczne są tunele przez nie wydrażone. Nie stwierdzono świeżych śladów świadczących o bytowaniu szkodników, dlatego trzeba mieć nadzieję, że problem obecnie nie istnieje. Warstwa malarska, która pokrywa drewno od frontu jest silnie zabrudzona. Uwagę zwraca jej plamistość w górnej części, która nie wydaje się być celowym zabiegiem artystycznym, wprowadzonym przez konserwatorów podczas ostatnich prac. Lokalnie farba jest odspojona, spękana, łuszczy się, odchodzi od podłoża. Skupiska tego typu zniszczeń zauważalne są przede wszystkim w dolnej części ołtarza.

Rzeźby, elementy snycerskie, złocenia, srebrzenia

Powierzchnia elementów rzeźbionych jest silnie przybrudzona. zaprawy pokryte są poziomymi, licznymi spękaniem, które naruszają również warstwy złocień i srebrzeń. W wielu miejscach (głównie na szatach świętych) widoczne są odspojenia zapraw a nawet lokalnie ich ubytki. Złoto w wielu miejscach (dolne partie ołtarza) zostało niemal całkowicie wytarte, widoczne są spodnie warstwy podkładowe. Lokalnie stwierdzono spęcherzenia warstwy złota, które całkowicie odspoiło się od podłoża.

Srebrzenia są lekko pociemniałe. Polichromowane fragmenty karnacji postaci są pokryte warstwą zanieczyszczeń (kurz, kopecz z palonych na ołtarzu świec), które zakłócają kolorystykę. Karnacje świętych Wojciecha i Stanisława zostały gruntownie przemalowane podczas ostatniej konserwacji.

Mensa

Lokalnie kamień jest zmurszały, osypuje się, tworząc ubytki.

WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Uwagi wstępne

- *Kościół w Więclawicach figuruje w wojewódzkim spisie zabytków pod numerem A-181. W myśl ustawy „O ochronie zabytków i opiece nad zabytkami”, Dz. U. nr 23 VII 2003 r. Nr 162, poz. 1568. z nowelizacją z dn. 24 II 2006 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie ustawy o samorządzie województwa (Dz. U. z 2006 r. Nr 126, poz. 875) jest on objęty opieką prawną, a wszelkie wobec niego przedsięwzięte działania odbywać się mają za zezwoleniem Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Krakowie.*
- *Wszystkie prace konserwatorskie powinny być wykonywane pod kierunkiem dyplomowanego konserwatora zabytków a firma przeprowadzająca remont posiadać praktykę i zezwolenia na wykonywanie prac przy obiektach zabytkowych.*
- *Stosowane materiały i technologie muszą spełniać wymagania techniczne, normowe, estetyczne i użytkowe, posiadać stosowne atesty, aprobaty, certyfikaty zgodnie z obowiązującymi przepisami.*
- *Działania dodatkowe wynikłe w trakcie prac konserwatorskich a nie ujęte w niniejszym programie powinny być rozstrzygnięte w wyniku zwołania komisji konserwatorskiej po uprzednim powiadomieniu Urzędu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Krakowie.*
- *Przed rozpoczęciem prac należy wykonać dokumentację fotograficzną stanu zachowania ołtarza. Wszystkie etapy prac powinny być dokumentowane fotograficznie.*

Założenia ogólne

Zakres przyszłych prac konserwatorsko– remontowych obejmować całość ołtarza głównego.

Planuje się wykonać pełny zakres działań przy drewnianej konstrukcji ołtarza, obrazach sztalugowych, elementach złożonych, rzeźbach przedstawiających świętych, mensie.

Zakłada się najtrwalsze zabezpieczenie przed źródłami zniszczeń oraz zmianami wewnątrz materiałów. Prace należy ukierunkować tak, aby w wyniku remontu osiągnąć stan estetyczny zbliżony do czasu powstania obiektu.

Proponowane zabiegi konserwatorskie powinny mieć na celu usunięcie, bądź ograniczenie przyczyn niszczących substancję zabytkową.

W miarę możliwości materiałom o daleko posuniętym procesie zniszczenia należy przywrócić utracone parametry wytrzymałościowe.

Przewiduje się prowadzenie prac w dwóch kierunkach, głównie:

- technicznym- wstrzymującym procesy niszczące, zabezpieczającym i wzmacniającym substancję zabytkową, rekonstrukcje ubytków,
- estetycznym- przywracającym utraconą estetykę.

Najważniejszymi działaniami, w ramach konserwacji technicznej będzie usunięcie niektórych czynników wywołujących niekorzystne zmiany estetyczne oraz powodujących zniszczenia obiektu.

Postępowanie konserwatorskie

Prace przy ołtarzu głównym w kościele pw. św. Jakuba w Więclawicach winny obejmować pełen zakres działań konserwatorskich likwidujących przyczyny i skutki zniszczeń oraz przywracających walory estetyczno-artystyczne.

Przewiduje się, iż niezwykle istotną rolę odegra konserwacja techniczna obiektu, której dokładny zakres będzie możliwy po rozmontowaniu wszystkich elementów. Ocena stanu drewna pod kątem ewentualnej obecności ognisk występowania owadów zadecyduje o dalszym postępowaniu. Obecnie stwierdzono obecność kanalików w belkach wzmacniających szafę ołtarzową od tyłu oraz w obrębie krosien obrazu z przedstawieniem św. Jakuba, jednakże nie są to świeże ślady bytowania owadów, które powstały w ostatnim czasie. Jeżeli stwierdzi się aktywne żerowiska drewnojadów w innych partiach ołtarza wówczas niezbędne okażą się zabiegi wchodzące w skład konserwacji technicznej, które będą miały na celu zatrzymanie destrukcyjnej działalności owadów oraz wzmocnienie osłabionej struktury drewna. W tym celu wykonana zostanie impregnacja konsolidująca nadwyreżoną tkankę zabytkową połączona z dezynsekcją. Wydaje się, że prewencyjnie powinno się wzmocnić drewno w dolnej, tylnej części belek konstrukcyjnych oraz krosien, tam gdzie widoczne są otwory po owadach. Oprócz wzmocnienia drewna przez impregnację zostaną wykonane nowe odpowiednie i niezbędne wzmocnienia struktury ołtarza.

Ważną rolę w dalszym funkcjonowaniu tego obiektu będzie mieć konserwacja techniczna związana z stanem zachowania struktury drewna. Rozklejone i poluzowane elementy zostaną ponownie sklejone. Powstałe szczeliny zostaną uzupełnieniowe flekami z drewna dobranej jakości do oryginalnego. W razie potrzeby zaleca się uzupełnić elementy snycerskie oraz uzupełnić wszystkie drobne ubytki drewna kitami.

Ważnym aspektem konserwacji estetycznej, będzie dążenie do przywrócenia (w miarę możliwości) pierwotnego wyglądu obiektu. Obecna kolorystyka została wprowadzona w latach 90 XX wieku, na podstawie badań sondażowych jakie wówczas przeprowadzono.

Z dokumentacji konserwatorskiej wynika, iż usunięto całkowicie późniejsze nawarstwienia odsłaniając pierwotną powłokę farby. Wykonano wówczas uzupełnienia warstwy.

Obecnie ze względu na jej zniszczenia należy podjąć odpowiednie działania, polegające na przywróceniu walorów estetycznych. Zaleca się usunięcie wszystkich łuszczących się fragmentów. Zabieg można wykonać mechanicznie, ręcznie, przy pomocy odpowiednich narzędzi z dbałością o strukturę drewna. W razie potrzeby należy wykonać uzupełnienia podłoża. Pozostałą powierzchnię malowaną należy oczyścić przy użyciu odpowiednich środków oraz scalić kolorystycznie w miejscach ubytków.

Konserwacji technicznej oraz estetycznej niewątpliwie wymagają także obrazy eksponowane w ołtarzu. Po ich demontażu oraz przewiezieniu do pracowni należy rozpocząć od oczyszczenia lic z zabrudzeń i pożółkłego werniksu. Na tym etapie powinien się ujawnić realny stan zachowania obrazów oraz jakość i zasięg zabiegów, jakim zostały one poddane w przeszłości. Przedstawienie św. Jakuba zostało poddane konserwacji dwukrotnie w XX wieku. W latach 40 wykonano dublaż, w latach 90 pełną konserwację techniczną oraz estetyczną. Zabieg dublażu wykonano na masę woskowo-żywiczną, z informacji zawartych w dokumentacji wykonanej w 1998 roku wynika, że stan podobrazia był zadowalający i podklejono jedynie lokalne odspojenia powstałe między warstwami płótna. Po rozeznaniu technologii oraz stanu zachowania podejmie się decyzje o dalszym działaniu. W skrajnym przypadku (jeżeli lepiszcze straciło swoje właściwości) być może konieczne będzie nawet usunięcie płótna dublującego oraz powtórzenie zabiegu na nową masę. Jednakże, wydaje się, że tego typu działania nie będą konieczne, a prace przy odwróceniu obrazu ograniczą się do wyczyszczenia płótna z zabrudzeń i podklejeniu ewentualnie istniejących odspojień.

Po usunięciu werniksu i przemalowań należy wykonać konieczne naprawy podobrazia i uzupełnienia warstwy zaprawy. Z dokumentacji fotograficznej wykonanej podczas prac w 1998 roku wynika, iż oryginalna warstwa malarska utrzymana jest w stanie destruktu.

Obecnie obraz jest w dużej mierze rekonstrukcją, dodatkowo niezbyt udaną pod względem artystycznym. Z niewiadomych powodów dodano elementy pierwotnie nie występujące, jak mocne, wykonane żółcieniem światła na szacie świętego. Zaleca się podczas uzupełniania warstwy malarskiej działanie tylko w obszarze ubytków. Niektóre fragmenty będą musiały być wykonane „od nowa”, jednak zaleca się możliwie jak najwierniejsze odwzorowanie warsztatu i stylu autora obrazu. Końcowym zabiegiem będzie nałożenie warstwy nowego werniksu.

Zakres prac jakim został poddany obraz przedstawiający św. Teklę nie jest do końca znany.

W dokumentacji powykonawczej z 1998 roku wspomniano o zabiegach czyszczenia lica oraz odwrocia oraz założeniu nowego werniksu, jednak nie dołączono fotografii. Wydaje się, że realny stan zachowania obrazu będzie można ocenić dopiero po rozpoczęciu prac. Nie wiadomo czy został on zdublowany na nowe podłoże, tak jak przedstawienie św. Jakuba oraz czy wykonywano retusze warstwy malarskiej.

Pierwszym zabiegiem powinno być oczyszczenie odwrocia, następnie usunięcie werniksu od strony lica. Kolejno należy oczyścić warstwę malarską, usunąć ewentualnie istniejące retusze. Ubytki warstwy zaprawy oraz warstwy malarskiej należy uzupełnić. Punktowanie należy wykonać metodą scalającą, naśladowczo, jedynie w miejscach ubytków, bez zamalowywania oryginalnej warstwy malarskiej. Końcowym zabiegiem będzie nałożenie warstwy nowego werniksu.

Karnacje rzeźb świętych Wojciecha oraz Stanisława zdają się być nową kreacją powstałą w 1998 r, co sugerują fotografie dołączone do dokumentacji powykonawczej. Wynika z nich również, iż podczas prac podjęto decyzję o całkowitym pokryciu szat świętych złoceniem oraz srebrzeniem. Oryginalnie były one częściowo polichromowane.

Najprawdopodobniej chciano ujednolicić rzeźby z pozostałymi, które są całkowicie złożone. Wydaje się, że należy utrzymać ten stan, ponieważ spodnie warstwy zostały w dużej mierze usunięte. Zaleca się oczyszczenie partii polichromowanych, wykonanie niezbędnych uzupełnień warstw zaprawy oraz ubytków warstwy malarskiej w obrębie karnacji. Łuszczące się i spękane partie zapraw występujące w obrębie szat należy usunąć i zastąpić nowymi dbając o staranne wykończenie powierzchni. Etapem końcowym będzie uzupełnienie ubytków złocen i srebrzeń.

W wypadku elementów całkowicie złożonych oraz srebrzonych należy dążyć do zachowania możliwie jak największych fragmentów pokrytych szlachetnymi metalami. Wydaje się, że w przeważającej większości partie złożone są dobrze utrzymane. W miejscach silnego złuszczenia i spękania warstwy (zwłaszcza na szatach świętych, tam zaobserwować można łuszczenie się zaprawy, prowadzące do ubytków), należy usunąć zniszczone partie. Wszelkie ubytki zapraw należy uzupełnić, złocenia oraz srebrzenia zrekonstruować w wymagających tego obszarach. Większą skalę uzupełnień złota zaleca się wykonać w obrębie ramy okalającej przedstawienie św. Jakuba, ponieważ mocno odznaczają się tam linie łączenia płatków złota, co negatywnie wpływa na jej estetykę.

W obrębie mensy należy usunąć wszystkie uszkodzone partie tynku (zmurszałe, odspojone), oczyścić kamień, następnie wykonać uzupełnienia, w sposób scalający z dbałością o odtworzenie kolorystyki oraz faktury.

Podczas prowadzenia prac, cały czas należy mieć na uwadze dbanie o autentyczność substancji zabytkowej. Należy chronić wszystkie oryginalne partie, starać się je zachować i eksponować.

PROPONOWANE DZIAŁANIA KONSERWATORSKIE

Nazwy własne przytoczone w niniejszym programie nie mają na celu naruszenia artykułu 29 ustawy z dnia 27 stycznia 2004 r. prawo zamówień publicznych, a służą jedynie sprecyzowaniu oczekiwań jakościowych i technologicznych zamawiającego. W każdym przypadku wykonawca może zastosować materiały, bądź rozwiązania równoważne.

Szafa ołtarzowa

1. Odkurzenie i oczyszczenie elementów z powierzchniowych zabrudzeń.
2. Demontaż elementów ołtarza, przewiezienie do pracowni.
3. Oczyszczenie powierzchni struktury z nawarstwień brudu, usunięcie zniszczonych fragmentów powłok malarskich (łuszczących się, odspojonych) przy zastosowaniu metod mechanicznych (ręcznie), bądź chemicznych. Metodę należy wybrać po przeprowadzeniu prób.
4. W razie potrzeby przeprowadzenie zabiegu dezynsekcji z zastosowaniem preparatu *Hylotox Q*, poprzez obustronne nanoszenie preparatu pędzlem.
5. W razie potrzeby wzmocnienie osłabionej struktury drewna z zastosowaniem Paraloidu B72 w toluenie i ksylenie.
6. Wykonanie koniecznych prac stolarskich: wzmocnienie konstrukcji ołtarza, uzupełnienie brakujących listew i profili oraz elementów snycerskich.
7. Sklejenie szczelin z zastosowaniem kleju do drewna na bazie polioctanu winylu. Wykonanie uzupełnień z drewna o odpowiednio dobranym gatunku w miejscach szpar i pęknięć.
8. Wypełnienie drobnych ubytków drewna gotową dwuskładnikową masą Axon SC 258.
9. Uzupełnienie ubytków warstwy malarskiej metodą scalającą przy zastosowaniu farb o spoiwie olejnym (Rembrandt, Maimeri).
10. Montaż w kościele.

Partie złożone oraz srebrzone

1. Oczyszczenie powierzchni złocen i srebrzeń metodami chemicznymi.
2. Uzupełnienie ubytków oraz rekonstrukcja gruntów w obrębie złocen – zaprawą klejowo-kredową.
3. Nałożenie pulmentów.
4. Uzupełnienie ubytków złocen i srebrzeń oraz rekonstrukcja z użyciem złota proszkowego, płatkowego oraz srebra.

Rzeźby

1. Odczyszczenie powierzchni rzeźb z powierzchniowych zabrudzeń z użyciem miękkich pędzli.
2. Odczyszczenie polichromowanych karnacji św. Wojciecha oraz św. Stanisława metodą chemiczną odpowiednio dobraną na podstawie prób.
3. Wypełnienie głębszych ubytków gotową dwuskładnikową masą Axon SC 258.
4. Uzupełnienie ubytków gruntu zaprawa kredowo-klejową.
5. Uzupełnienie ubytków polichromii w obrębie karnacji św. Wojciecha oraz św. Stanisława metodą scalającą farbami olejno-żywicznymi (*Rembrant Maimeri*).
6. Nałożenie pulmentów w miejsca uzupełnień złocen i srebrzeń.
7. Uzupełnienie ubytków złocen i srebrzeń oraz rekonstrukcja z użyciem złota proszkowego, płatkowego oraz srebra.

Obrazy

1. Wyjęcie obrazów z ołtarza.
2. Oczyszczenie odwroci z kurzu i brudu pędzlami lub odkurzaczem z miękką końcówką.
3. W wypadku istnienia miejscowych uszkodzeń podobrazii, wykonanie protez (łatek) z nowego płótna z użyciem kleju na bazie dyspersji wodnej polioctanu winylu.
4. Usunięcie pozółkłego werniksu.
5. Uzupełnienie ubytków warstwy zaprawy kitami emulsyjnymi barwionymi w masie do odpowiedniego, zgodnego z oryginalnym kolorem, opracowanie powierzchni kitów, zaszelakowanie.
6. Założenie na lico werniksu retuszerskiego.
7. Uzupełnienie ubytków warstwy malarskiej metodą scalająco-naśladowczą odsączonej farbami olejnymi (*Rembrant Maimeri*)
8. Zawerniksowanie obrazów.
9. Montaż w ołtarzu.

Mensa

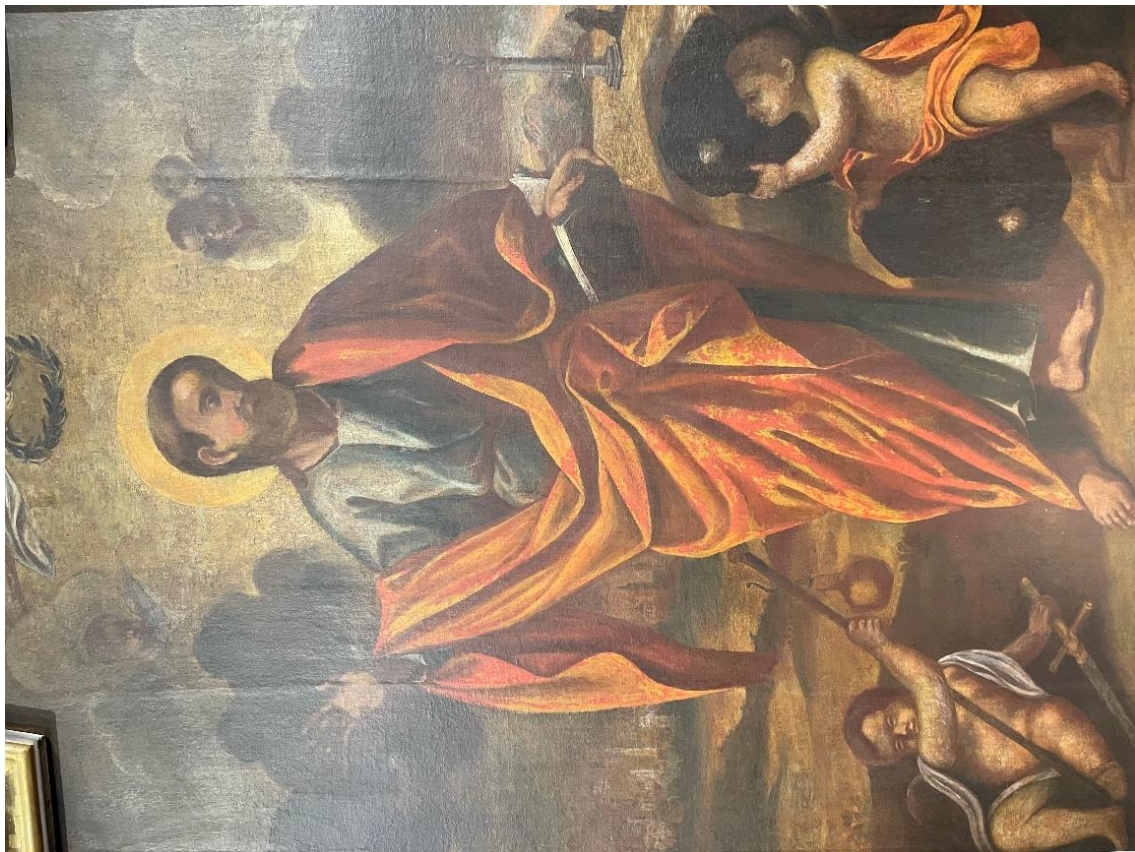
1. Usunięcie wszystkich uszkodzonych partii (zmurszałych, odspojonych od podłoża), metodami ręcznymi.

2. Czyszczenie powierzchni-ręczne, w razie potrzeby przy wspomaganiu środkami chemicznymi.
3. Uzupełnienie ubytków w sposób scalający, przy powtórzeniu faktury firmowymi kitami do kamienia np. firmy Remmers.
4. W razie potrzeby scalenie kolorystyczne kitów farbami do kamienia np. firmy Keim.

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

Fot.1. Więclawice Stare, kościół p.w. św. Jakuba Apostoła, ołtarz główny. Fot. Joanna Sawicka- Jaskot, 2024 r.

Fot.2. Więclawice Stare, kościół p.w. św. Jakuba Apostoła, ołtarz główny. Część centralna obrazu przedstawiającego św. Jakuba. Widoczne zaciemnienie warstwy malarskiej przez nalot kurzu oraz przemalowania wprowadzone podczas wcześniejszych prac konserwatorskich (intensywne światła na szacie świętego).

Fot. Joanna Sawicka- Jaskot, 2024 r.

Fot.3. Więclawice Stare, kościół p.w. św. Jakuba Apostoła, ołtarz główny. Na zdjęciu widoczna skala zniszczeń powłoki malarskiej w dolnej części szafy ołtarzowej (odspojenia, spęcherzenia oraz ubytki farby).

Fot. Joanna Sawicka- Jaskot, 2024 r.

Fot.4. Więclawice Stare, kościół p.w. św. Jakuba Apostoła, ołtarz główny. Na fotografii uchwycono destrukcję nawarstwień technologicznych występującą na kanelowanych pilastrach, w bocznej części szafy ołtarzowej (spękania zaprawy, złocen, liczne ubytki).

Fot. Joanna Sawicka- Jaskot, 2024 r.

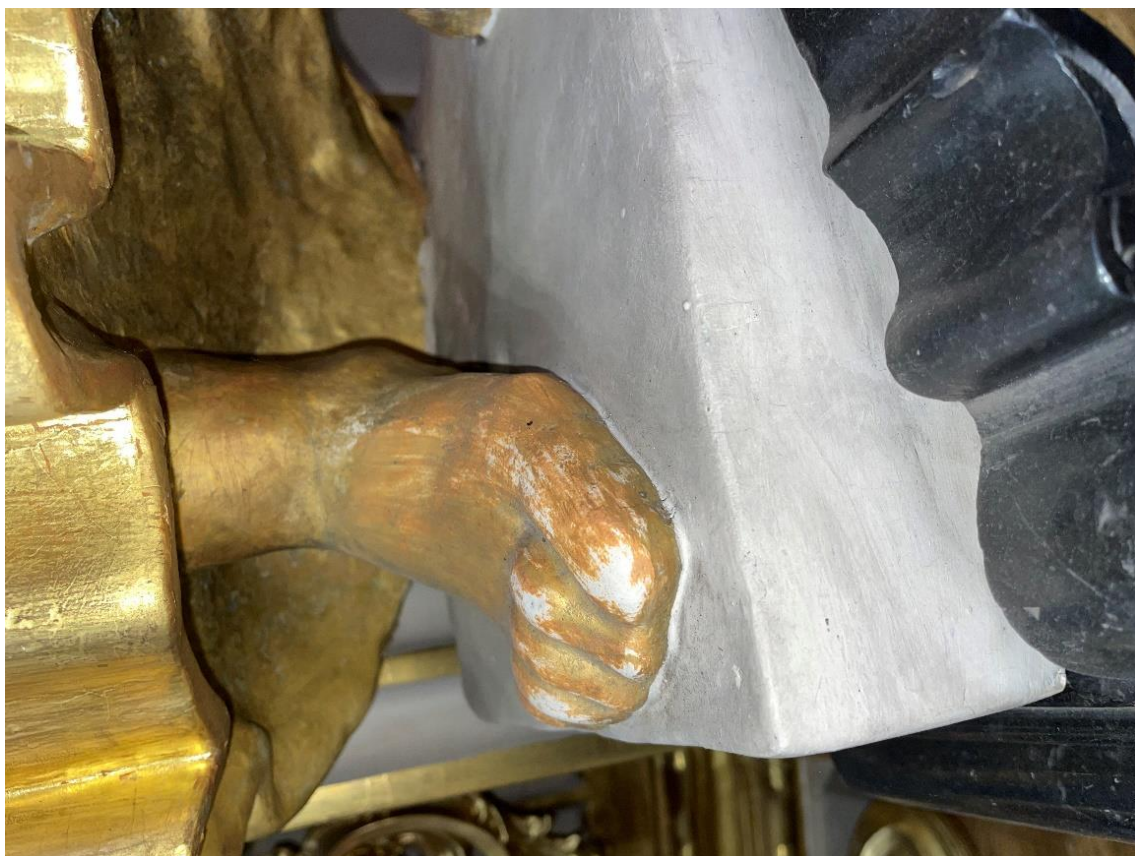
Fot.5. Więclawice Stare, kościół p.w. św. Jakuba Apostoła, ołtarz główny. Widoczne silne przetarcia warstwy złocen.

Fot. Joanna Sawicka- Jaskot, 2024 r.

Fot.6. Więclawice Stare, kościół p.w. św. Jakuba Apostoła, ołtarz główny. Widoczny destrukcja warstwy złota w dolnej części rzeźby przedstawiającej św. Piotra (odspojenia, spęczenia, ubytki).

Fot. Joanna Sawicka- Jaskot, 2024 r.

Fot.7. Więclawice Stare, kościół p.w. św. Jakuba Apostoła, ołtarz główny. Widoczne silne przetarcie warstwy złota na stopie rzeźby przedstawiającej św. Piotra.

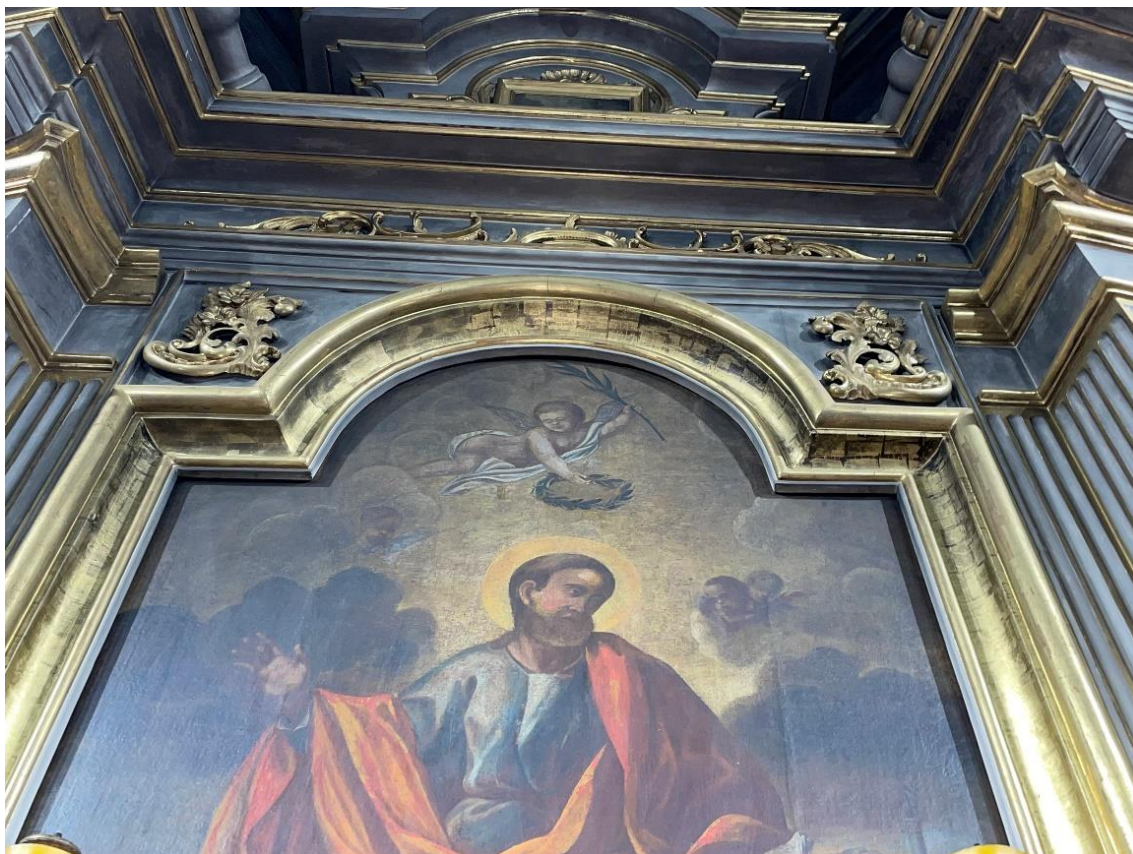
Fot. Joanna Sawicka- Jaskot, 2024 r.

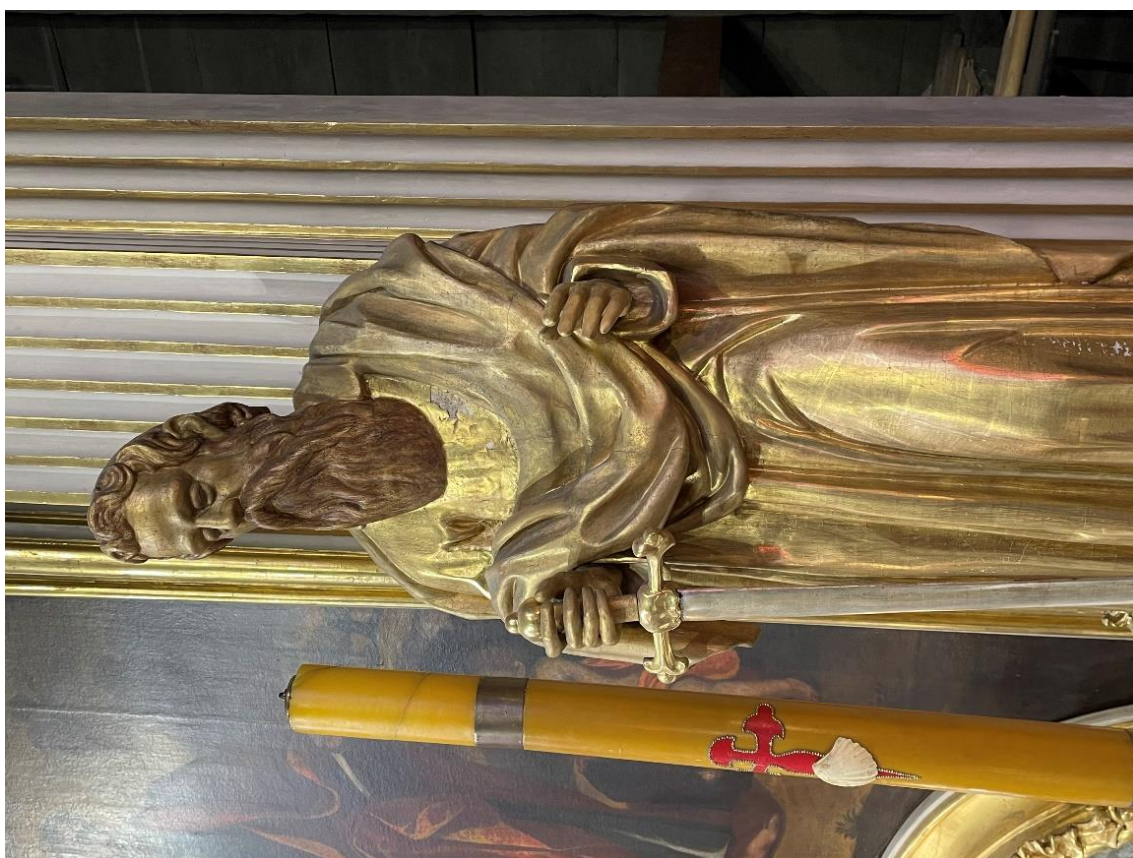
Fot.8. Więclawice Stare, kościół p.w. św. Jakuba Apostoła, ołtarz główny. Widoczne spękania oraz ubytki warstw technologicznych (rzeźba przedstawiająca św. Piotra).
Fot. Joanna Sawicka- Jaskot, 2024 r.

Fot.9. Więclawice Stare, kościół p.w. św. Jakuba Apostoła, ołtarz główny. Na zdjęciu widoczna skala zniszczeń powłoki malarskiej w dolnej części szafy ołtarzowej (spękania farby, nalot kurzu).
Fot. Joanna Sawicka- Jaskot, 2024 r.

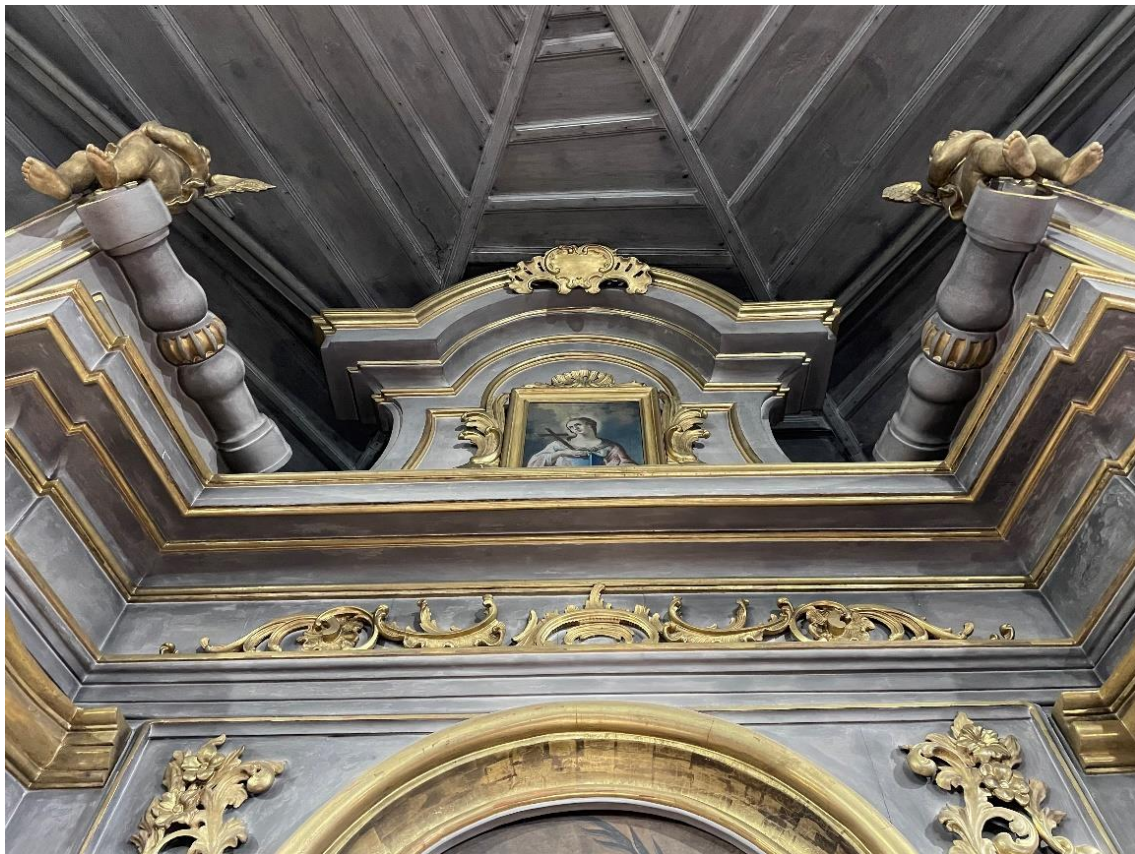

Fot.10. Więclawice Stare, kościół p.w. św. Jakuba Apostoła, ołtarz główny. Na zdjęciu widoczne zniszczenia w obrębie złocen na ramie wokół obrazu centralnego (silne uwidocznienie granic łączenia płatków złota) oraz ściemnienie i plamistość powłoki farby pokrywającej szafę ołtarzową. Fot. Joanna Sawicka- Jaskot, 2024 r.

Fot.11. Więclawice Stare, kościół p.w. św. Jakuba Apostoła, ołtarz główny. Rzeźba przedstawiająca św. Pawła, widoczny duży ubytek nawarstwień technologicznych na szacie (pod brodą postaci).

Fot. Joanna Sawicka- Jaskot, 2024 r.

Fot.12. Więclawice Stare, kościół p.w. św. Jakuba Apostoła, ołtarz główny. Na zdjęciu widoczne zniszczenia w obrębie złocen na ramie wokół obrazu centralnego (silne uwidocznienie granic łączenia płatków złota) oraz ściemnienie i plamistość powłoki farby pokrywającej szafę ołtarzową. Fot. Joanna Sawicka- Jaskot, 2024 r.

Fot.13. Więclawice Stare, kościół p.w. św. Jakuba Apostoła, ołtarz główny. Odwrocie obrazu z przedstawieniem św. Jakuba. Na zdjęciu widoczne zniszczenia dolnej części płótna dublażowego (silne zabrudzenie powierzchni nalotem kurzu, plamistość, wynikająca najprawdopodobniej z nierównomiernego przesiąknięcia masą woskowo-żywiczną użytą do zabiegu dublażu, lub powstała w wyniku prac konserwatorskich prowadzonych w latach 90 XX wieku). Fot. Joanna Sawicka- Jaskot, 2024 r.

Fot.14. Więclawice Stare, kościół p.w. św. Jakuba Apostoła, ołtarz główny. Na zdjęciu widoczne zniszczenia belek konstrukcyjnych wzmacniających szafę ołtarzową od tyłu (tunele wydrążone przez owady) oraz fragment odwrocia obrazu przedstawiającego św. Jakuba (zauważalne silne zabrudzenie podobrazia nalotem kurzu).

Fot. Joanna Sawicka- Jaskot, 2024 r.

Fot.15. Więclawice Stare, kościół p.w. św. Jakuba Apostoła, ołtarz główny. Odwrocie drzwiczek umieszczonych z prawej strony ołtarza. Widoczne uszkodzenia powierzchni drewna, powstałe na skutek urazów mechanicznych.

Fot. Joanna Sawicka- Jaskot, 2024 r.

Fot.16. Więclawice Stare, kościół p.w. św. Jakuba Apostoła, ołtarz główny. Odwrocie drzwiczek umieszczonych z lewej strony ołtarza. Widoczne uszkodzenia powierzchni drewna, powstałe na skutek urazów mechanicznych.

Fot. Joanna Sawicka- Jaskot, 2024 r.

Fot.17. Więclawice Stare, kościół p.w. św. Jakuba Apostoła, ołtarz główny. Na zdjęciu widoczne zniszczenia belek konstrukcyjnych wzmacniających szafę ołtarzową od tyłu (uszkodzenia drewna powstałe na skutek urazów mechanicznych)), fragment odwrocia obrazu przedstawiającego św. Jakuba (zauważalne silne zabrudzenie podobrazia nalotem kurzu) oraz ubytki w obrębie mensy.

Fot. Joanna Sawicka- Jaskot, 2024 r.